

épp elkötve legelt a pozsgásfüvű, nedves mezőn. Őszi nap sütött. Repülők bombáztak, s egy repeszdarab a homlokán, a csillagos homlokán találta el a Kaukázustól a magyar alföldig elhurcolt szürke mént.

— Valakit magával viszen — mormolta a fél-román, fél-magyar kocsis babonásan, miközben beakasztotta az istrángokat. Siettek, hogy estére Bőszörményt elérjék. Ott a nővérem rögtön ágyának dőlt s feküdt is két napig. Az orvosi vizsgálatot várta, de még ágyba hozták neki az ebédjét, hogy addig se fáradjon. Tökkáposztát tettek eléje sült tojással.

— Megint tükörtojás... — sóhajtott. Hátrahanyatlott és meghalt. Oda temették a rokonhalottak közé Bőszörményben. A lánya viszont, akit anynyira féltett a harmadszori születéstől, hírt kapván a besorozott urától, Pestre jött és beszállt a legbelsőbb ostromgyűrűbe, a Ráth György utcai szanatóriumba. Gyönyörű leánygyermekke született. A gyöngé, sokat féltett szive kibírta az éhezést — hiszen Bőszörményben maradt a sok füstölt hús meg a befőttes üvegek sora — s kibírta az ostromot is, míg egész Buda föl nem szabadult.

D Ö N T É S

Írta KALLÓ FERENC

Nehezen bandukolt hazafelé a kanyargós hegyi úton. Feje meg a háta is földnek hajolt, mereven figyelte a kőkeményre szikkadt kerékcspást, a csalóka göröngyöket, óvatosan lépegetett, előre kitapogatta minden lépésének a helyét. Így is végignyilallt lábán a fájás egészen a keresztcsontjáig, egyfolytában nem is bírta sokáig a járást, időnként kénytelen-kelletlen meg-megállt, levette kalapját, letörölte homlokáról a verejtéket, belebámult a lehunyó napba és körüljártatta szemét a tájon. Olyan az most is, mint máskor is volt így, szeptember derekán. A Rubanya oldalán ugyanúgy guggolnak az aranyos-barna meg sárga meg fák-közöld bokrok a törpefenyők társaságában, mint tavaly, mögötte a többi ismerős hegygerinc is századok óta egyformán rajzolódik a lilászvörös égre, nem nagyon lelne újat rajtuk. A gyöngyöző verejték, ahogyan a tető felől áramló szellőtől ráhűvösült a homlokára, szinte fölmosdatta kábulatából, kérdéseket riasztott fel benne, hidegeket, jegesen józanokat, s hiába szeretne volna megkerülni őket, hiszen válaszolni úgysem tudott rájuk, nem tágitottak, eltöltötték aggodalommal, bizonytalansággal és alaktalan félelemmel.

Most is befelé bámult a lelke sarkában leselkedő sötétségbe, ami a tavaszon lopakodott belé a lábában alattomoskodó fájdalommal együtt, s azóta csak nőtt és terjeszkedett. Nemigen panaszkodott. Minek is tetézné Ancsa gondját, hiszen volt abból éppen elég. Amióta tető alá került az új ház, azt hitték mindketten, hogy egy gonddal kevesebb. Csakhogy a gonddal is úgy van, mint a kidöntött fával: hogy új tavaszra csak az Isten a tudója, hány új hajtás bújik elő a tönkből. Jutott a gond-hajtásokból bőven mindkettőjüknek. Ancsának a három gyerekek, közülük Pisti, a legidősebb is csak libapásztornak való; Andris éppen hogy elkezdte a betűvetés tudományát, a kis Julika pedig a két lábon bukácsolók nehézségeivel küszködött. A gyerekek még hagyján, a mosás, vasalás, foldozás, főzés meg ami ezekhez tartozik, szót sem érdemel. Kevés asszony kezében égett úgy a munka, mint Ancsáéban. Megbirkózott ő a veteményes kerttel, a végébe telepített málnással, az édesapja ültette gyümölcsfákkal. Szegény — Isten nyugosztalja! — már nem láthatia meg, hogyan teremnek, s milyen szépen pénzel Ancsa belőlük júniustól szeptemberig, amikor a nyaralók ellepik a hegyeket. Gondozta a két tehenet, az anyakocát a malacaival, a süldőt meg az aprójószágot, egyszóval: akadt dolga Ancsának bőségesen reggeltől estig, alig is kerülközött ideje a kert végéből szalagként hullámozó másfél holdnyi földcskére. A téesznek nem kellett, megmaradt háztájinak meg vesződségnek, hiszen jócskán meg kellett dolgozni azt a sovány földet, kapálni a kukoricát, krumplit meg répát. A lucerna és a csalamádé Gásparra maradt, az ő kezébe mégiscsak jobban illett a kasza.

Nem is volt Ancsának panasza Gáspárra, segített ő mindenben, ha maradt rá ideje útgondozói hivatala mellett. Nem a munkaidővel volt a baj, hanem a távolsággal. Maga az útszakasz, amit hol töltögetni, hol kapargatni, hol dömöckölni, de mindenképpen ápolnia, gondoznia kellett, elég hosszú volt, messze is esett az otthonától, megvolt az menet is, jövet is jó háromfertály óra. Az új ház tavaly tél elejére készült el. Még be kellene bútorozni tetszetősen, városiasan, mert eddig csak egy-egy divatos heverőre futotta a régi ágyak helyett, mind a két szobába. Ők maguk tavasztól ősziig meghúzódnának hátul, a régi viskóban, a szobákat meg kiadnák.

Dolgoztak és takarékoskodtak. Úgy okoskodták ki, hogy egy kevéske kölcsönnel megvehetnék a két szekrényt, asztalkát, néhány széket, s ami a legfontosabb, rákapcsolódnának a vízvezetékre. Amikor erről beszélgettek, még az arcuk is kitüzesedett.

Sok szó esett erről a hosszú téli esteken, rótták a számokat egymás alá, tanakodtak és reménykedtek. Mire kitavaszkodott s megnyúltak a nappalok, Gáspár egyre jobban húzta a lábát. Hívták már innét is, onnét is mindenféle ház körüli munkára, amit óraszám fizettek volna. Nem bírta vállalni. Annyira kifárasztotta a fájdalom, miközben az utat egyengette hajnaltól délutánig, hogy ott-hon csak lekutyorodott a tűzhely mellé. Últében is fáj, bár nem olyan élesen, inkább csak zsi bongott végig a lábán, fel egészen a keresztcsontjáig, néha a veséjéig is.

— Nagyon fáj? — kérdezte Anca és hangjában a fájásokban való jártasság asszonyi fölénye érződött, de valamiféle lekicsinylése is a férfiember túróképességének.

— Csak nem gondolod, hogy nem akarok dolgozni! Tudd meg, már februárban kezdte, de akkor eltitkoltam. Hanem most már szégyenszemre kifog rajtam.

— Majd meleg sőt rakunk rá éjszakára. Meglátod, az használ.

Eleinte forró sót, később két megforrosított és ruhába bugyolált cserépszindelyt kapott éjszakára, hogy deréktől térdig melengesse a lábát. Bedörzsölték jó erős pálinkával is. Sajnálta Gáspár a derekától, szívesebben szedte volna belsőleg. Nem volt iszákos, de reggelente, különösen hideg napokon szívesen leöntött egy kupicával. Még mintha lábában a hasogatás enyhült volna tőle, csak úgy megszűröl zsongott, akár a távolodó gép zúgása.

Egy darabig használták a házi szerek. De húsvét után már nem bírta tovább; munkája végeztével felkereste a körzeti orvost. A szomszéd faluban rendelt. Gáspárnak útjába esett hazafelé menet. Voltak előtte vagy tízen, de jöttek még utána is, hát nem sok idő jutott egy-egy betegre. Röviden, katonásan pattogtak az orvos kérdései: — Mi a panasza? Mióta fáj? Miért nem jött eddig? Mutassa magát!

Megnyomta valahol az ülőgumója alatt, Gáspár fölajdult és ugrott volna is egyet, ha tudott volna.

— Nana! — nyugtatta a doktor, meglepte a túlerős visszahatás.

— Igen egyszerre eltalálta a doktor úr.

Az orvos erre gyanút fogott és szemüveges, papos arca egyszeriben megváltozott: homlokán ráncokba ugrott a bőr, magával rántotta mindkét szemöldökét, amelyeknek tövében egy-egy felkiáltójel támadt.

— Írjam ki három napra? — kérdezte — Otthon volna dolgoz?

— Dehogy akarok én táppénzes lenni, minden fillerre szükségünk van most nekünk. Csak valami orvosságot tessék adni, hogy ne fájjon.

Az orvos letette a lázmérőt, megreszelte egy nagyobb és egy kisebb üveg-cse nyakát, fecskendőbe felszivattyúzta tartalmukat.

— Másodnaponként kap egy injekciót, felírok még pirulákat is, azokból bevesz napjában háromszor egyet-egyet.

Mialatt beszélt, bekente jóddal tomporon a bőrt, hirtelen mélyen belevágta a tűt és benyomta a fecskendő tartalmát az izomzatba.

— Semmi ez, jövök én akár minden nap is, csak meggyógyuljak. Ugyan tessék mondani, doktor úr kérem, nagy bajom van?

— Idegyulladás. Hogy súlyos-e, az majd elvállik.

Gáspár nem lett ugyan okosabb, de most már nevének tudta nevezni a betegségét. Ballagott, tanakodott, s vagy tíz perc múltán csak arra eszmélt, hogy nem fáj a lába. Áldotta az eszét, hogy orvoshoz ment és bosszankodott, hogy eddig nem jutott észébe a körzeti doktor, holott az jár neki az állása után, s hozzá a patika is.

Örült Ancsa is, bár szíve mélyén nyugtalanító érzés támadt. Édesapjára gondolt, akinek rettentő fájdalmai ugyanígy elcsitulnak egy-egy oltástól, aztán végül mégis elvitte a betegség. Igaz, neki a gyomrával volt baja...

Gáspárba visszatért a munkakedv. A pirulák is használtak, de igazán csak az injekciók után állt ki a lábából a fájás.

Nagy nehezen végigsántikálta a nyarat, de most már — hogy őszre fordult az idő — nagyon fogytán volt türelme. Panaszzkodott a doktornak, hogy nemcsak fájást érez, hanem valamiféle duzzanatot hátul a combja tövében.

— Mikor vette észre? — kérdezte az orvos, mialatt vizsgálta.

— Annak bizony már jó hat hete is van.

— Nem tudott mindjárt szólni? Hiszen járt injekciókra! Minden nap nem vizsgálhatom végig mindnyájukat!

Igen csóválta a fejét, hűmmögött, tologatott az íróasztalán mindent, ami a keze ügyébe került, majd gyorsan, olvashatatlanul írkaált valamit egy receptlapra, lepecsételte és átadta Gáspárnak, hogy jelentkezzen vele másnap a hegyvidék kórházának sebészeti rendelésén.

Sebészet!... Csak nem akarják vagdosni? Más már nem is hiányzik. De mit vágnának rajta?... Előkotorta zsebéből a cédulát, silabizálta betűről betűre; de hiába, egyetlen érthető szót sem bírt kiböngészni. És mit mondjon Ancsának? Még azt hihetné, sajnáltatni akarja magát, bizonygatni, hogy mennyire fáj a lába. A sebészetben majd kiokoskodnak valamit, amit nyugodtan megmondhat Ancsának. Így lesz ez jól.

— Holnap felülvizsgálatra kell mennem — robbant ki belőle rögtön az adjonisten után.

— Nem is bánom — felelte Ancsa —, több szem többet lát. Háttha végre ráhibáznak az igazi orvosságra is.

Sehogyan sem akart álom jönni a szemére. Örökké a doktort látta maga előtt, ahogyan idegesen tesz-vesz az íróasztalán, mintha tanácsalan lenne. Nem mert forgolódní, csak helyezgette a lábát így is, úgy is, hogy ne hasogasson olyan kegyetlenül. Nyögni sem mert, de még sóhajtozni se, nehogy felébressze Ancsát.

Alighogy megfakult az ablak, nem volt maradása tovább az ágyban. Mozdulására Ancsa fölneszelt, egy szót sem szólt, vizet készített a mosdótálba és kenyeret meg szalonnát az asztalra.

— Haj, de nyomorék is lettem! — sóhajtott Gáspár reggeli köszönés helyett.

— Kiszolgálás engem. Mit köll még megérnem?

— Ejnye, miket beszélsz! Mindig is én adtam föl a reggelit, nem?

— Persze... csak éppen mondtam. Ahelyett, hogy segítenék, inkább terhedre vagyok.

— Ne ilyeneken jártasd az eszed, Gáspár! Te csak gyógyulj, az a te dolgod.

Erre legföljebb bölintani lehetett. Megmosdott, falt is egy keveset a szalonnából meg a kenyérből, fölcihelődött és nagy kínosan elsántikált a falu boltjába. Ha már táppénzes lesz erre a napra, legalább megtakarítja az autóbusz viteldíját, gondolta és fölkerézdkedett a kenyérgyár autójára. Felvették és nagy kerülővel ugyan, de magukkal vitték, a vezető egészen a kórház kapujáig fuvarozta. Nagy hetykén akart lelépni a vezetőfülkéből, de arca eltorzult a fájdalomtól, és alig bírt megállni a lábán. Elvánszorgott a kapuig, a portás útbaigazította. Hamar megtalálta az ajtót: „Sebészeti szakrendelés”. Kopogtatott és mert választ nem kapott, bátortalanul benyitott. Bejutott a várószobába, ahol a falak mentén húzódó fehér padokon már többen ültek. Egy gömbölyded, ötven év körüli ápolónő lecsapott rá:

— Mutassa a beutalóját! Hadd lám, ide szól-e?

Gáspár kigombolta rövid kabátját, belső zsebéből előhalászta a személyazonossági igazolványát meg a zsebnaptárát, és a lapok közül kihúzta a beutalót.

— Rendben van, leülhet. Majd szólítjuk — mondta az ápolónő és otthagyta.

Nem sokáig kellett várnia, a többiek előtt szólították be. Ahány doktor csak volt a rendelőben, őt bámulta. Három meg is tapogatta a csecsemőfejnyi duzzanatot meg a lágyékában fűzerbe csomósodott mirigyeket. És suttogtak hozzá, vagy latinul mondtak egymásnak egy-két szót. Gáspárt mindez lassan titokzatos félelemmel töltötte el. Mit csodálnak rajta? Mit firtatják annyira, hogy mikor kezdődött, mikor vette észre és mivel kezelték eddig?! Felelgetett a kérdésekre, eleinte bátran, később egyre halkabban és bizonytalanabban, végül — amikor ki mondták a döntést, hogy meg kell operáltatni magát, mindjárt megkapja beutalóját Budapestre persze, a vasúti jegy árát is megtérítik — már se élt, se halt, nem

bírt sem igent, sem nemet mondani. Hallgatását a doktorok beleegyezésnek vették, kiállították a papirokat és máris tessékelték kifelé, kedvesen ugyan mint egy nem kívánatos vendéget. Gáspár csak az ajtóban kapott észbe, onnét kérdezte fátyolos, rekedtes hangon:

— Kérem szépen, miért nem itt operálnak, ha már muszáj?

— Erre a műtetre a fővárosi intézetnek külön felszerelése van; a mi kórházunk rá nincs berendezve.

— És mi bajom van? Tessék megmondani! Biztosan megkérdezi majd a feleségem.

— Tumor van.

— Tumor... az micsoda betegség?

— Az a duzzanat a tumor és ki kell vágni, mégpedig mentől előbb, mert csak tovább nő. Utazzék már holnap, ezt tanácsolom. Jó utat!

Gyalogszerrel indult hazafelé. Volt még néhány szem pirulája abból, amit a körzeti orvos rendelt neki, a kórház kapujában lenyelt egyszerre kettőt, a portástól kért hozzá vizet. Aztán ment végig a városon, majd az országút szélén hurcolta gonddá gerendásodott életét föl, a tetőre.

Utolérte az útépitők anyagszállító 'vontatója, a vezető maga mellé invitálta: — Szállj föl, Gáspár! Vagy hazáig akarsz sántikálni? Mi járatban vagy?

— Kórházi vizsgálaton voltam — válaszolt Gáspár és örült, hogy a vontató puffogása miatt vége szakadt a beszélgetésnek.

Ancsa igen elcsodálkozott, amikor házuk előtt megállt a vontató és Gáspár mászott le róla nagy keservesen, aztán a vezető megbökte a sapkája ellenzőjét és továbbpuffogott. Most aztán már igazán nem lehetett tovább titkolózni, hiszen holnap már utaznia kell.

— Megoperálnak?

Gáspár bólintott.

— Mondtam ugye, majd megtalálják bajodra az orvosságot — mondta Ancsa csak hogy mondjon valamit. — Én is megyek veled. Átszaladok édesanyámhoz, ügyeljen holnap a gyerekekre meg a házra.

Úgy ment ki a házból, mintha kergették volna, de odább meglassultak léptei, s mire megjárta oda meg vissza az utat, már kisírta magából az ijedelmét.

Másnap kora hajnalban indultak és tizenegy óra tájban már a budai kórházban voltak, ahová a beutaló szól. Rögtön fel is vették Gáspárt és fél kettő felé már a professzor vizsgálta. Egészen más volt, mint a többi doktor, még a keze is ügyesebben tapogatta körül a duzzanatot. De amilyen lágyan siklott keze a fájó pontokon, olyan parancsolóan csengett a hangja:

— Vigyétek át röntgenre! Kétirányú felvételt kérek. Délután, a vizit után megnézem a képeket.

Gáspár egyszerűen úgy érezte, ez az ő embere, s amit mond, az úgy is van.

A röntgenen Gáspár hamar átesett, azóta ott ült Ancsával a folyosón, a kórterem melletti padon. Mondanivalójuk lett volna egymás számára, de beszélőnivalójuk nem akadt. Pedig most az esett volna jól, beszélni akármiről, arról, hogy a nyáron sikerült rákapcsolódnok a vízvezetékre és az milyen könnyebbség Ancsának; vagy arról, hogy a szobák berendezése félbemaradt, pedig éppen arra nagy szükségük lehet a jövő évadra, ha netalántán Gáspár még nem bírna dolgozni. De csak egy-két szóra futotta, mert az igazi gondolataikat nem merték kimondani, és még önmaguk előtt is titkolták az igazságot.

De minden várakozásnak vége szakad egyszer. Megvolt a vizit, jött az ápolónő, ő vitte Gáspárt a professzor elé, aki a tejuveges világító szekrény előtt állt és a két röntgenképet tanulmányozta. Újra megvizsgálta Gáspárt is.

— Nagy baj van, fiam. Daganat.

— Vadhús — hozakodott elő Gáspár a tudományával. — Ki köll vágni.

— Nem is az a baj. A röntgenfelvétel segítségével sem tudtam eldönteni, nem beteg-e a csont is. Ez majd csak műtét közben derül ki és ettől függ, megmarad-e a lába, vagy esetleg tőből amputálni kell.

— Levágni?!... Az egészet?!

— Sajnos, ha a csonton ül a daganat, mást nem lehet tenni.

— Levágni... tőből — suttogta maga elé Gáspár.

— Nehéz dolog ez, de most kell megkérdeznem, hogy beleegyeznek-e, mert a műtétet altatásban végezzük, akkor hiába kérdezném, úgysem tudna felelni rá.

Gáspár megrémült, erre nem számított. A professzor megfogta a vállát. —

Ne féljen, fiam, ha nem kell, nem amputálom, de ha a csont is beteg, akkor nem lehet és nem is szabad mást tenni. Érti, amit mondtam?

— Igen.

— Nem kell most döntenie, majd megtanácskozza a feleségével. Előbb azonban vele is akarok beszélni. Jobb, ha én magyarázom el neki a dolgot. Küldje be most mindjárt!

A vállát el sem engedve, kitessékelte Gáspárt a folyosóra.

Idegesen gyújtott rá, de alig szippantott néhányat, mikor bátortalan kopogtatás után belépett Ancsa. Elnyomta a cigarettát és helyetlenné vált meg az aszszonyt. Az szabadkozott, de újabb bátorításra zavartan és szerényen mégis leült a szék peremére.

— Nem is kérdezem, látom a szeméből, hogy szereti az urát. — Ancsa bólintott, ijedten várta a folytatást. — Őszinte leszek, ha senkinek, még az urának sem beszél arról, amit most mondok.

— Tudok én hallgatni, tanár úr kérem, de akár meg is esküszöm rá.

— Eskü nélkül is elhiszem. Rossz hírt mondok. Az urának rosszindulatú daganata van.

— Jézusom segélj!... Rák?... Tessék mondani, az?

— Nem az, hanem olyan olyasféle.

Elmagyarázta Ancsának is, hogy műtét közben dől el, le kell-e vágni Gáspár lábát vagy sem.

— Figyeljen rám jól! Ha nem operáljuk meg, akkor az ura aligha lát több nyarat; ha megoperálom, talán meghosszabbítom az életét. Fél lábbal is jobb élni, mint két lábbal a sírban fekvőnek. Ígérni semmit sem tudok és nem is akarok, de afelel biztos lehet, hogy emberileg mindent megteszek.

Ancsa figyelmesen hallgatta, de csak az eszének tudott parancsolni, a könyveinek nem.

— Úgy látom, maga nemcsak derék, hanem okos asszony is. Kevés szóból megértett. Nem sürgetem a döntést. Jól tudom, az ilyen elhatározáshoz a keze munkájából élő embernek időre van szüksége. Én is nehezen válnék meg a fél lábamtól. Most pedig menjen, mert az ura még azt hiheti, hogy összebeszélünk a háta mögött.

Ancsa visszaült a padra Gáspár mellé. Merev volt az arca, merev a dereka, minden erejét össze kellett szednie, hogy el ne sírja magát. Magán érezte Gáspár tekintetét; kíváncsiság és gyanú lobogott benne, vigaszt váró szomorúság és halvány remény.

— Megmondta neked is? — Ancsa bólintott. — Hogy tőből, azt is mondta?

— De csak ha köll.

— Semmit érő ember leszek, féllábú...

— Még nem bizonyos.

— Mihaszna koldus.

— Miért lennél mihaszna? Teszöl-veszöl majd a ház körül, ha netalántán muszájra fordulna az operáció.

— A ház körül, azt mondd? Mit lehet csinálni fél lábbal? Ténferegni. Más semmit.

— Van müláb is, ha minden kötél szakad.

— Van... Persze, az van. Mégsem lennék egész ember... csak olyan féllábú...

Mert náluk igazi becsülete csak az épkézláb embernek volt. Aki a háborúban csonkult meg, az még csak-csak: szerencsétlen rokkant...

— Ha legalább katona lettem volna és úgy — mondta ki gondolatát.

— Akinek nem tetszik, ne nézzen rád. Különben sem vágják még le. Hát-ha meg is maradhat.

— Hát velünk... — szólt Gáspár hosszú hallgatás után — a mi életünkkel mi lesz?

— A mi életünkkel? — Ancsa megdöbbenve nézett rá. — Mi lenne?... Mi lehetne?

— Velel meg velem.

— Ahogy megvoltunk eddig, megleszünk holtunkig, Gáspár.

— Elvállals engem, úgy fél lábbal is?

— Miért ne vállalnálak, Gáspár?! Az maradsz nekem, aki eddig is voltál: a hites uram és a gyermekeim apja.

Szóltalanul ültek tovább a padon. Szívük telve volt szomorúsággal, gonddal, bajjal, de a legfontosabbat már elintézték. Döntöttek...

Élet és Evangélium

ÜDÜLÉS, VAKÁCIÓ, SZABADSÁG

Az életünknek ritmusa van, s ebbe a ritmusba beletartozik a munka és a pihenés, a hétköznapi és az ünnep, a „dolog-idő” meg a „szabadság” játéka. Varietas delectat — mondták a régiek: az életkedv az élet változatosságából fakad.

A komoly ember — és a nagyon nehéz sorsú ember — ezt a változatosságot hajlandó kidobni az életéből. Nincs ideje a pihenésre, szüksége sincs rá; dolgozik, míg fejbe nem kólintja az álom, a hétvégeken újabb munka várja, s igába fogva tölti a szabadságidejét is. Mintha félne, hogy össze-rokkad, ha csak egy percre is kilép a kötelesség, a „muszáj” fegyelmeiből.

Ha az életritmust hullámvonallal ábrázoljuk, a kötelesség rabja az, aki megpróbálja élete hullámvonalát egyenessé lapítani. Komolyan kísért azonban az ellenkező végtel is. *Valami furcsa tudathasadás* szétdobált pontok, egyenesdarabok egymást tagadó sorozatává tépheti napjainkat. Hányan tekintik a munkájukat robotnak, amelylyel megszerzik a pénzt és a jogot a szabadság gátlástalan élvezetére. Ezek az emberek aztán úgy indulnak az ünnep vagy a nyaralás elé, mint a matróz a régvárt kikötő reklámfényes éjszakájába egy hosszú és embertelen hajóúton. Úgy érzik, van mit feledniük, s viszont most minden kijár nekik, mert előre megfizettek mindenért.

Ezeknek a várakozásoknak legmeghökkentőbb büntetése a *csalódás*. Aki mindent egy utazásra, egyetlen sokszor megálmodott vakációs programra tett föl, az szükségszerűen elégedetlen lesz, mert nem kaphatja meg azt, amit megálmodott. A Balaton mellett sértődötten néz majd ki az esőbe, a vendéglőben meggyűlik a baja a pincérrel, a szállodában alkalmatlannak találja a berendezést, külföldön megállapítja, hogy lenézik: mindig és mindenütt azt, hogy összeesküdtek ellene és rútol elbántak vele. S ha nincs miért fölháborodnia, az ilyen ember akkor is üresnek érzi a drágán megvásárolt napokat.

Ez a kétféle ember: az egyik, aki munkájába temetkezik, s a másik, aki a szabadság szökéseiben keresi örömét, valójában *ugyanott* hibázott. Magára maradt az életével, a végezni- s él-

vezni-valóival. „Csak *másban* moshatod meg arcodat” — írja József Attila. A dologba játékot, a *szabadságba* fegyelmet kell csillantanunk. Életünkben meg kell valósítanunk az ellentétek egymást kergető, de egymásban továbbbható változatosságát, — *hogy kedvünk legyen élni*. Animus debes mutare, non caelum: a levegőváltás önmagában nem sokat ér, lelkünknek kell megújulnia. Az pedig csak úgy sikerülhet, ha ki tudunk lépni önmagunkból, és vállaljuk a személyes kapcsolatok kalandját: kockázatát és felelősségét, — a *szeretet* kalandját, kockázatát és felelősségét.

Szabadságnak mondjuk azt a hosszabb-rövidebb időt, amelyet évente megszokott munkarendünkben, életkerekünkben kilépve-kitépve tölthetünk el. A magányos ember nem lehet szabad. Szabad *valaki számára* lehetek ahhoz, hogy szabaddá legyek, *szabadítóra* van szükségem, aki meghozza az életembe az ajándék és a meglepetés örömet. „Van rabszolga-szabadság — írja VI. Jankélévitch —, amint van koldusgazdagság is... A zsarnok szabadsága, mondja Kierkegaard, függés, s a fősvény kincse: szegénység.”

Élet és evangélium? Életünk kísértéseinek és esélyeinek elemzése közben a Hegyi beszéd és a nyolc boldogság paradox igazságainak közelébe jutottunk. Fontos társadalmi vívmány a vasárnapi munkaszünet, a nyolcórás munkaidő s az évente vissza-visszatérő szabadság. Életünk keretei azonban hiába válnak emberibbé, ha mi magunk az emberség alapállásából kilépünk.

Számunkra, keresztény emberek számára a „más”, akiben arcunkat megmoshatjuk, nemcsak a *másik ember* — az idegen vagy az újra felfedezni való feleség-férj, testvér, gyermek, szülő. Szabadság-időnk, üdülésünk az Istennel való találkozásnak, az imádságnak és az elmélkedésnek ideje is. Ünnepeink a hetedik napra nyílik, arra a *nyugalomra*, amelyről a Zsidókhöz írt levél beszél.

Schopenhauer úgy gondolta, hogy ha minden rossz a pokolba vettetik, a menny számára fönnmarad az *unalom*. Mi, keresztények, abban hiszünk, hogy életünk vándorútja — a munka s pihenés, elkötelezettség és szabadság dialektikájában — olyan üdvösségbe tart, amelyet Isten szeretete tölt be, tesz örökkétartóvá és boldoggá. Ez a hit és ez a remény rajzolja változatosságát, mégis egységessé életünk hullámvonalát.

TÓTFALUSY ISTVÁN